

ایده تدوین اثری جامع در متون کتابداری ایران

• دکتر ناهید بنی اقبال

۱۵ نفر اول، شغل، نشانی محل کار و پست الکترونیکی ۲۱ نفر بعد هم ارائه شده است.

در مقدمه بیان شده که این نهمین جلد از عنوان فوق است که منتشر می شود و به مشکلات تهیه چنین اثری اشاره شده و احتمال تولید این اثر را به صورت های الکترونیکی در اینترنت پیش بینی کرده است.

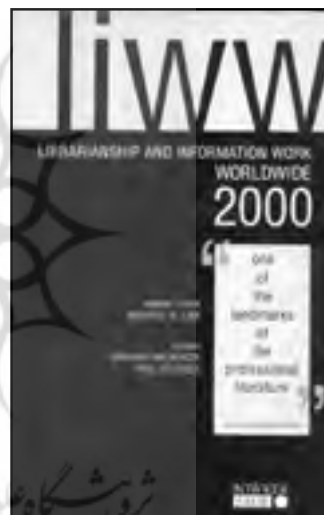
اما اهمیت ناظر بر تولید چنین اثری چیست؟ همان گونه که از عنوان کتاب پیداست ویراستاران و تهیه کنندگان از سراسر جهان در ده مقاله ارائه شده تحت عنوان های متفاوت، کتابداری و اطلاع رسانی را مورد بررسی قرار داده و بحث مورد نظر را به صورت یک بررسی تاریخی و متنی در مقاله ای نظری، جذاب و آگاهی دهنده و انتقادی با ارجاع به مآخذ بیان می کنند. مجموعه مآخذ ارائه شده در پایان هر مقاله در حقیقت کتاب شناسی منابع ارزشمند و مطرح در زمینه موضوعی مقاله در فاصله زمانی مورد توجه تدوین کننده است.

ارائه مندرجات مقالات ۸ جلد قبل به همراه نمایه موضوعی فنی خوب تهیه شده و نمایه الفبایی مؤلفان منابع ذکر شده، بر غنای کاربرد کتاب شناسی گونه اثر اضافه می کند.

برخی از موضوعات به علت اهمیت در تمامی مجلدات مورد بررسی قرار گرفته اند، که از آن جمله مباحث نظری و خدمات کتابداری و اطلاع رسانی در رأس همه بحث ها قرار دارد.

انواع کتابخانه هایی که تقریباً در همه جلد ها مورد بررسی قرار گرفته اند، کتابخانه های ملی، دانشگاهی و عمومی است. مجموعه و به طور کلی مجموعه سازی، دسترسی به اطلاعات، خدمات، مدیریت، آموزش و بالاخره همکاری از عمده ترین عنوان هایی است که مکرراً در جلد های مختلف به آن می پردازند.

اما به طور کلی طیف وسیعی از کتابداری جهانی مورد بررسی قرار می گیرد و به آثار نویسندگان از سراسر دنیا اشاره می شود و

- Librarianship and Information work world wide 2000
- General editor: Maurice Line
- Editors: Graham Mackenzie, Paul Sturges, p.301.

مؤسسه بوکر^۱ در آمریکا با همکاری شرکت سور^۲ در آلمان در شهرهای لندن، ملبورن، مونیخ و نیوجرسی اثری با عنوان «کار کتابداری و اطلاع رسانی جهانی در سال ۲۰۰۰»^۳ منتشر کرد. سرویراستار اثر موریس لین^۴ و دیگر ویراستاران همکار گراهام مکنزی^۵ و پل استرژ^۶ هستند؛ ۱۲ نفر صاحب نظران و استادان کتابداری از کشورهای مختلف نویسندگان همکار این اثر را تشکیل می دهند. ۲۱ نفر هم به صورت هیأت مشورتی ویراستاران در تهیه اثر همکاری دارند. شرح حال مختصری از تحصیلات، مشاغل و آثار

دو ناشر عمده جهانی در چهار کشور به همراه ۳۶ نفر از صاحب نظران و کتابداران با تجربه غالب کشورهای جهان همکاری کرده‌اند تا این اثر بوجود آمده است

آینده، منابع اینترنتی، فهرست‌نویسی در اینترنت، ابزارهای توصیف منابع الکترونیکی، نوآوری‌های ملی، کتابخانه‌های الکترونیکی ملی و بحث در شکل پیشینه‌هاست که در این قسمت به اظهار نظر استاد دکتر فتاحی در سال (۱۹۹۵م. / ۱۳۷۴ش) در زمینه کاربرد قواعد فهرست‌نویسی انگلوامریکن ویرایش دوم در محیط‌های پیوسته و لزوم پژوهش‌هایی در پیرامون تناسب این قواعد با محیط‌های فوق، استناد می‌کند. در انتهای مقاله، آینده فهرست‌نویسی را در متون بررسی و نتایجی ارائه می‌دهد.

رهنمودهای تدوین «کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران در...»

همان گونه که بعد از عنوان اصلی کتاب بر پشت جلد به صورت کاملاً برجسته‌تر به کمک رنگ روی جلد، در محیط روشن تری بیان می‌کند. این اثر یکی از رویدادهای بزرگ یا نقطه عطف در متون کتابداری است. در ایران نیز اگر تلاشی در این زمینه صورت گیرد، نقطه عطفی در متون کتابداری ایران خواهد بود.

اما از کجا باید شروع کرد؟ همان گونه که در آغاز سخن آمد، دو ناشر عمده جهانی در چهار کشور به همراه ۳۶ نفر صاحب نظران و کتابداران با تجربه غالب کشورهای جهان

هسته‌ترین مسأله بیان شده در زمینه موضوعی در آن اثر بیان می‌شود؛ به عنوان نمونه در مقاله «کنترل و دسترسی کتاب‌شناختی»^۷ که توسط خانم آن ماتسون (Ann Matheson) کتابدار با تجربه‌ای که بیشترین فعالیتش در کمیته‌های همکاری فنی بخصوص فهرست‌نویسی و کنترل کتاب‌شناختی جهانی بوده، تدوین شده است. یافته‌ها و نظریات دو تن از کتابداران با تجربه و صاحب نظر ایران در زمینه موضوعی مقاله ذکر شده است. از جایی که بررسی تمامی مقالات امکان‌پذیر نیست و بحث به درازا می‌کشد، برای نمونه ساختار محتوایی مقاله فوق‌الذکر معرفی می‌شود.

در مقدمه مقاله مسأله اصلی «کنترل و دسترسی کتاب‌شناختی» با توجه به گسترش منابع الکترونیکی و نیاز کتابخانه‌ها به سازماندهی منابع متنوع کاغذی، دیداری، شنیداری و دیجیتالی مطرح می‌شود و با هدف نگاه جهانی به کنترل و دستیابی کتاب‌شناختی نکات برجسته قابل تفکر به صورت سرعنوان‌هایی بیان می‌شود، سپس با بررسی آثار عمده منتشر شده در دهه ۹۰ و توجه به مباحث هسته‌ای آن‌ها برای موضوعات قابل طرح در مقاله تصمیم‌گیری شده است. بدین ترتیب ابتدا به همکاری و ایجاد پیشینه‌های کتاب‌شناختی مشترک با نگاهی به هماهنگی‌ها و استانداردهای مارک جهانی و کتاب‌شناختی و بحث‌هایی در خصوص فهرست‌نویسی توصیفی، مطالعات تطبیقی در این زمینه، مستندسازی و فایل‌های مستند ملی، سرعنوان‌های موضوعی، رده‌بندی و راه‌حل‌های ملی مطرح است. در همین قسمت به اثر استاد خانم پوری سلطانی در سال (۱۹۹۶م. / ۱۳۷۵ش) که در زمینه کاربرد رده‌بندی کتابخانه‌کنگره و رده‌بندی دهدهی دیویی در کشورهای عربی و ایران بحث کرده‌اند و گسترش‌های رده‌بندی را معرفی کرده‌اند، ارجاع می‌دهد.

بقیه مقاله به روندهای کنترل و دسترسی کتاب‌شناختی در

معرفی این اثر و بیان این آرزو به آن امید انجام گرفت که شاید روزی جامه عمل بر آن پوشانده شود و کتابداری ما از مهلکه موج کتابسازی به جای تدوین متن کتابداری نجات پیدا کند

بحثی که از گذشته‌ای دور، یعنی از آغاز کتابداری نوین در ایران مطرح شده و هنوز هم اگر بین سنت و نوگرایی به اتمام رسیده، بین متخصصان اطلاع‌رسانی و رایانه ادامه دارد.

بنابراین تعیین سرعنوان‌های موضوعی فصول چنین اثری وابسته به فراوانی متون مربوط به آن زمینه در کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران خواهد بود.

نکته قابل ذکر در پایان این سخن این است که پژوهش‌های انجام شده در قالب پایان‌نامه‌ها یا طرح‌های پژوهشی مؤسسات و سازمان‌ها می‌تواند بدنه قابل توجهی از دانش تولید شده را تشکیل دهد. گرچه در تدوین این اثر صاحب‌نظران کشورهای دیگر به علت حجم عظیم اطلاعات تأیید شده، به مقالات تخصصی در مجلات معتبر و کتاب‌ها توجه داشته‌اند، اما در کشور ما به علت قلت متون معتبر و قابل ذکر در بررسی نقادانه و ارزش‌گذار، پایان‌نامه‌ها می‌توانند سهم قابل ملاحظه‌ای را به خود اختصاص دهند.

تخصیص بخشی از چنین اثری به معرفی طرح‌های ملی و یا بومی که در سطح علمی بالا و با حضور صاحب‌نظران کتابداری انجام می‌شود، امکانی خواهد بود برای دریافت بازخوردهایی از سوی جامعه کتابداری و یا جامعه مخاطبان طرح و ملحوظ کردن این بازخوردها در طرحی که مخاطب ملی و یا استانی خواهد داشت. معرفی این اثر و بیان این آرزو به آن امید انجام گرفت که شاید روزی جامعه عمل بر آن پوشانده شود و کتابداری ما از مهلکه موج کتابسازی به جای تدوین متن کتابداری نجات پیدا کند.

پانوشته‌ها:

1. BOWKEK.
2. SAUR.
3. Librarianship and information work worldwide 2000. General editor mourice line. - London, Melborn, Munchen: Bowkor, Sour, 2000.
4. Maurice line.
5. Ghraham Mackenzie.
6. Paul Sturges.
7. "Bibliographic control and access".

همکاری کرده‌اند تا این اثر بوجود آمده است. بنابراین سرآغاز همه فعالیت‌ها، ایجاد یک عزم ملی برای همکاری و پس از آن تعهد خالصانه، همکاری عالمانه و تلاش عاشقانه در تدوین چنین متنی برای کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران است. از این رو اولین نیروهایی که باید دست همکاری دراز کنند سازمان‌ها، مؤسسات و ناشرانی هستند که چه در سطح دولتی و غیردولتی در نشر متون کتابداری معتبرند. دیگر اینکه در تعهد خود به این همکاری معتقد و فعال هستند.

صاحب‌نظران و سرآمدان کتابداری که علاقه به اعتلای این حرفه دارند، نه کسانی که از قِبَل این دانش در حوزه‌های دیگر به شهرت و اعتباری رسیده‌اند و باز هم گرد همان فعالیت‌ها تلاش دارند، باید داوطلبانه و از سر سودای دل، نه خواهش و تمنای تدوین‌کنندگان اثر، همکاری مستدامی را ارائه دهند.

در روند تدوین این اثر پژوهشی دانشجویان دوره‌های تکمیلی کارشناسی ارشد و دکتری می‌توانند اهرم‌های مؤثری در جست‌وجو و گردآوری اطلاعات از دانشگاه‌ها و مؤسسات خدماتی مختلف در سطح مملکت باشند. این نیروی بالقوه بسیار توانامی تواند به نیروی بالفعل بسیار مؤثری با راهنمایی‌های صاحب‌نظران، تبدیل شود. پوشش موضوعی چنین اثری در ایران مسلماً تفاوت‌هایی با یک اثر جهانی خواهد داشت، از جمله اولین تفاوتی که نظر مراجعه‌کننده را به خود جلب می‌کند، عدم بحث از تخصص حرفه‌ای و دعوای تخصصی بودن علم کتابداری و اطلاع‌رسانی است که می‌توان چنین توجیه کرد که پذیرش حرفه‌ای این تخصص در جهان انجام گرفته و نیاز به بررسی چنین مباحثی حداقل در دهه ۱۹۹۰م. وجود نداشته است.